

Mediegrundlagskommittén

Ju 2014:17

Anders Eka, ordförande

Helen Ziobro, sekreterare

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Ju2016/01003/L5

Remissyttrande över betänkande av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten – *Integritet och straffskydd* (SOU 2016:7)

Mediegrundlagskommittén har fått betänkandet på remiss för att lämna lagtekniska synpunkter. Jag har som kommitténs ordförande fått uppdraget att, efter samråd med sekretariatet, lämna sådana synpunkter.

Inledande synpunkter

Det kan inledningsvis konstateras att förslagen påverkar omfattningen av det straffbara området för tryck- och yttrandefrihetsbrott. Det gäller i fråga om olaga hot, där en utvidgning är avsedd, men det kan diskuteras om inte också vissa av de andra förslagen, särskilt förslaget avseende förtal, kan få en sådan effekt. Det torde traditionellt sett vara mindre vanligt att grundlagsförslag lämnas av en utredning som inte varit parlamentariskt sammansatt. Hur detta påverkar den fortsatta beredningsprocessen och vilket behov av eventuell samordning med de förslag som Mediegrundlagskommittén kan komma att lämna är i grunden en politisk fråga.

Föreslagna förändringar av tryck- och yttrandefrihetsbrotten

Olaga hot

Enligt förslaget kommer det att vara brottsligt bl.a. att hota med en gärning som innebär olaga integritetsintrång, t.ex. att hota att sprida kränkande bilder. Det framstår som tänkbart att situationer kan uppstå där det finns kopplingar till traditionella medier och att den nya lydelsen därmed även kan få viss betydelse för grundlagsskyddade medier. Exempelvis kan ett massmedieföretags yttrande på sociala medier falla utanför det grundlagsskyddade området. Ett hot om att sprida uppgifter

på sociala medier kan då vara brottsligt men inte ett hot om att sprida samma uppgifter på t.ex. den egna webbplatsen. En skillnad av detta slag kan för allmänheten framstå som omotiverad men blir en oundviklig konsekvens av att olaga integritetsintrång inte kommer att avse det grundlagsskyddade området.

Förtal

Avsikten med förslaget är att bestämmelsen om förtal ska moderniseras och utformas i linje med hur brottet har kommit att tillämpas. Den mer påtagliga förändringen av ordalydelsen är att rekvisitet ”ägnad att utsätta denne för andras missaktning” har bytts ut mot ”ägnad att skada anseendet hos den som uppgiften avser”. I mer allmänspråklig mening kan orden missaktning och skadat anseende framstå som i stort sett synonyma även om missaktning rent lexikaliskt närmare torde referera till vanvördnad och förakt än anseende. Med tanke på den negativa laddning som ordet missaktning ger uttryck för finns det mycket som talar för att förslaget kan medföra en viss utvidgning av det straffbara området. Utredningen har visserligen på ett gediget sätt redogjort för bakgrunden till den föreslagna förändringen och angett att syftet inte är att åstadkomma någon materiell förändring. Frågan bör dock ändå bli föremål för ytterligare analys under det fortsatta beredningsarbetet, varvid det bör övervägas att behålla ordet missaktning, trots dess något mindre moderna klang.

Vid bedömning av om förtal (och även olaga integritetsintrång) ska anses som grovt brott ska, enligt förslaget till ändring i 5 kap. 2 § andra stycket brottsbalken, särskilt beaktas bl.a. sättet för och omfattningen av spridningen. I betänkandet anges att det kan vara av betydelse om spridningen har inneburit att uppgifter tillgängliggjorts för ett mycket stort antal personer eller om spridningen skett på ett sätt som syftat till att ett mycket stort antal personer verkligen skulle ta del av uppgifterna. Som ett exempel nämns att uppgifterna har lagts ut på en välkänd webbsida. Det anges vidare i betänkandet att förslaget innebär ett förtydligande av att det ska göras en nyanserad bedömning så att det får större genomslag i rättstillämpningen (se betänkandet bl.a. s. 306 och 452).

Det framstår inte som helt klart om det anförda syftar till att fler förtalsbrott bör bedömas som grova brott. Brottet förtal ingår i TF:s brottskatalog och de kvalificerande omständigheterna kan därför få betydelse även på det grundlagsskyddade området. Många massmedier använder i dag internet för att sprida information och frågan uppkommer därför om förslaget innebär att fler förtalsbrott på det grundlagsskyddade området ska bedömas som grova brott. Det är angeläget att denna frågeställning beaktas i den fortsatta beredningen av förslagen.

Förolämpning

Brottet förolämpning ingår i TF:s brottskatalog. Brottet aktualiseras dock mycket sällan inom det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området och den föreslagna förändringen av brottet bedöms inte ha någon påverkan på tryck- och yttrandefriheten. Det finns inte heller i övrigt skäl att framföra några lagtekniska synpunkter i denna del.

Brotten olaga integritetsintrång och ofredande samt BBS-lagen

Olaga integritetsintrång

Det nya brottet olaga integritetsintrång ska enligt förslaget inte gälla på det grundlagsskyddade området. Det hindrar dock inte att ett införande av detta nya brott kan få viss betydelse även på grundlagsområdet, bl.a. genom de gränsdragningsfrågor som kan uppkomma.

I betänkandet anges att den nya bestämmelsen i brottsbalken om olaga integritetsintrång bör ha företräde framför förtalsregeln. Detta blir inte fallet på TF:s och YGL:s område eftersom olaga integritetsintrång inte kommer att utgöra ett tryck- och yttrandefrihetsbrott. En konsekvens av detta är att den situation som var aktuell i NJA 1992 s. 594 (visning av en film på ett i smyg filmat samlag) även i fortsättningen får bedömas enligt bestämmelsen om förtal i de fall spridningen faller under grundlagarna. Om grundlagarna inte är tillämpliga skulle gärningen däremot i första hand bedömas enligt bestämmelsen om olaga integritetsintrång. Detta är en ovanlig konstruktion från rättsliga utgångspunkter som medför att samma gärning kan ha olika straffskala beroende på om den skett inom eller utanför det grundlagsskyddade området. Den torde dock inte vara oförenlig med kravet på s.k. dubbel täckning (se betänkandet ang. principen om dubbel straffbarhet s. 175 f.) enligt 7 kap. 4 § TF eller grundlagarna i övrigt.

En annan frågeställning i sammanhanget gäller massmedieföretagens avskilda ytor på sociala medier. Dessa ytor kan falla utanför det grundlagsskyddade området. Ett spridande av t.ex. kränkande bilder på ett massmedieföretags ytor på sociala medier kan alltså utgöra ett olaga integritetsintrång medan spridande av samma bilder på den egna webbplatsen inte skulle utgöra ett sådant brott, trots att det är samma bilder och samma aktör som sprider bilderna.

Det kan även noteras att brottet olaga integritetsintrång kommer att få betydelse för yttrandefriheten när det gäller t.ex. teaterföreställningar, konstupställningar och demonstrationer. Dessa verksamheter faller utanför det grundlagsskyddade området men kan självklart vara av opinionsbildande eller åsiktspåverkande karaktär. Den nya regleringen om olaga integritetsintrång blir en faktor som man måste förhålla sig till i

dessa typer av verksamheter. Denna frågeställning kan behöva belysas ytterligare under den fortsatta beredningen av förslaget.

Ofredande

Ofredande är inte ett brott i TF:s och YGL:s brottskataloger. Bakgrunden till detta är bl.a. att ofredande inte har ansetts vara ett brott som kan begås genom ett yttrande i ett grundlagsskyddat medium. Ett tryck- och yttrandefrihetsbrott har bedömts i princip inte kunna innehålla något moment som står utanför den ensamansvariges kontroll. Det innebär att man med ledning av enbart själva yttrandet ska kunna bedöma om det är straffbart eller inte. Brottet ofredande tar inte enbart sikte på ett yttrandes innehåll utan det störande sätt på vilket det framförs. Vidare är det en förutsättning att gärningen ska innebära ett personligt ofredande. Mot bakgrund av detta har ofredande inte ansetts vara ett brott av sådan art att det kan upptas som tryck- och yttrandefrihetsbrott (se SOU 2001:28 s. 416 f. och 432 f.).

Enligt förslaget ska brottet ofredande ändras bl.a. på det sättet att det avgörande för straffansvar är om en kännbar fridskränkning kan uppkomma, inte det sätt på vilket det sker. Brottet ändrar därmed delvis karaktär eftersom det enligt förslaget inte längre krävs att ett angrepp måste ha uppfattats av den angripne redan när det företas. Brottet fullbordas när det sker ett "fysiskt gränsöverskridande" eller när angreppet uppfattas av den angripne. I betänkandet anges vidare att förslaget innebär att enstaka yttranden under vissa förhållanden kan innebära ett straffbart ofredande.

De föreslagna förändringarna aktualiserar frågan om det med denna innebörd av ofredandebrottet längre finns något systematiskt hinder mot att ofredande skulle kunna göras till ett tryck- och yttrandefrihetsbrott, om lagstiftaren i framtiden skulle bedöma att det finns skäl för det. En annan fråga är om det vore lämpligt att ta in ofredande bland tryck- och yttrandefrihetsbrotten, bl.a. mot bakgrund av den kritik som har framförts om att bestämmelsen brister i tydlighet och klarhet (NJA 2008 s. 946). De brister som påtalats torde kvarstå även i förslaget i betänkandet.

BBS-lagen

Så som anförs i betänkandet har BBS-lagen kritiserats bl.a. för att tillämpningsområdet är oklart och lagen svårtillämpad. Det finns anledning att instämma i denna kritik, särskilt som det många gånger kan vara oklart vem som är ansvarig enligt lagen. Utredningens uppdrag tar dock inte sikte på detta utan enbart på frågan om brottskatalogen ska utvidgas till att omfatta fler brott.

När det gäller den frågan kan konstateras att även om BBS-lagen inte ska tillämpas på sådana tjänster som omfattas av TF eller YGL kan en utvidgning få betydelse även för grundlagsskyddade aktörer.

Användarkommentarer faller t.ex. ofta utanför grundlagsskyddet (om dessa är tillräckligt avskilda från det redaktionella materialet). Detta innebär att en grundlagsskyddad aktör kan få en utökad skyldighet att granska användarkommentarer och i vissa fall ta bort meddelanden eller hindra spridning.

De osäkerhetsmoment som finns gällande BBS-lagens tillämpningsområde kommer att få ännu större genomslag om utredningens förslag om att nya brott ska omfattas av borttagandeplikten. Som utredningen har anfört finns det skäl att se över BBS-lagen på ett mer övergripande och samlat sätt.

Anders Eka

Helen Ziobro